

Батлав: А.Эрдэнэтуяа

Эмнэлгийн мэргэжилтний хөгжлийн
зөвлөлийн дарга

Зөвшөөрсөн: Г.Пүрэвсүрэн

ХСҮТ-ийн эрдмийн зөвлөлийн дарга

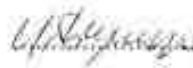
ХАВДАР СУДЛААЧ ЭМЧИЙН ҮНДСЭН МЭРГЭЖИЛ ЭЗЭМШҮҮЛЭХ СУРГАЛТЫН ХӨТӨЛБӨР

Боловсруулсан:

Р.Сандуйжав АУ-ны Доктор, Профессор,
ЭМШУИС-ийн Хавдар судлалын тэнхимийн эрхлэгч
Д.Авирмэд АУ-ны Доктор, Профессор,
Хавдар судлалын үндэсний төвийн зөвлөх эмч

Хянасан:

Ц.Бадамсүрэн АУ-ны доктор,
ХСҮТ-ийн НЭМЭШС Албаны дарга

Улаанбаатар хот, 2014 он

Хөтөлбөрийн үндэслэл

Улс орон бүрийн эрүүл мэндийн тулгамдсан асуудлын нэг нь хорт хавдар өвчин. Хорт хавдар дэлхийн хүн амын дунд жилээс жилд нэмэгдэж байна. Манай улсад хорт хавдрын өвчлөл нас баралт хүн амын дунд хоёрдугаар байранд орж байна. Гэтэл шинэ бүртгэгдсэн хавдрын өвчлөгсдийн 70 % тухайн жилдээ нас барж байна хожуу оношлолтын түвшин өндөр, эрт илрүүлэлтийн түвшин нэн доогуур байна. Хорт хавдрын эрт илрүүлэлтийн түвшин доогуур байгаа нь эмч нарын хавдрын талаарх мэдлэг чадвар, хандлага дутагдалтай байгаатай холбоотой байна. Хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх талаар мэдлэг, эмнэл зүйн дадлага эзэмшсэн аймаг дүүргийн нэгдсэн эмнэлэг бүсийн оношлогоо, эмчилгээний түвшинд хавдар судлалын үндсэн нарийн мэргэжлийн эмчээр бие даан ажиллах чадвартай, бусад мэргэжлийн эмч нарт мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх чадвартай хавдар судлаач эмч бэлтгэх шаардлагатай байна.

Хөтөлбөрийн зорилго

Хавдар судлаач эмч бэлтгэх резидентурын сургалтын зорилго нь хорт хавдрын урьдал өвчин, хорт хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх мэдлэг, чадвар хандлагатай, хавдар судлаач эмчээр биеэ дааж ажиллах чадвартай мэргэжилтэнг боловсролын үндсэн зарчим, олон улсын нийтлэг жишиг, хандлагад нийцүүлэн бэлтгэхэд оршино.

Хөтөлбөрийн зорилт

1. Хавдрын шалтгаан, эмгэг жам, урьдал өвчин, эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх, хянах эзэмшсэн байх
2. Хавдрын хими болон туяа эмчилгээний арга, техник, заалт, эсрэг заалт хүндрэлийг мэдэж эмчлэх чадвартай болох
3. Хорт хавдрын бүртгэл мэдээлэл, тархвах зүйн судалгааны аргуудыг эзэмших
4. Монгол оронд зонхилон тохиолдож буй хорт хавдрын эрт илрүүлэлт, скрининг аргууд, оношлогоо эмчилгээ, урьдчилан сэргийлэх орчин үеийн аргуудыг эзэмших
5. Хөнгөвчлөх эмчилгээний зарчмууд, арга техникийг суралцаж эзэмших
6. Хүүхдийн хавдрын онцлогоос суралцах
7. Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, хянах үндэсний хөтөлбөрийг практикт хэрэгжүүлэх чадвар, дадлага, хандлагатай болох

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих мэдлэг

- Хавдрын эмнэл зүй оношлогооны талаар
 - Хорт хавдрын биологи, удамзүй, шалтгаан, урьдчилан сэргийлэлт, тархвар зүй
 - Хорт хавдрын эмнэл зүй төрх ба хавдрын үе шат, TNM ангилал
 - Хорт хавдрын эрт илрүүлэлтийн скрининг аргууд
 - Хорт хавдрын оношлогооны аргууд, дүрслэл оношлогоо, морфологи оношлогоо, хавдрын маркерууд, иммунологийн аргууд, удамзүйн аргууд
- Хавдрын эсрэг эмчилгээний талаар
 - Хими эмчилгээний механизм фармакокинетик заалт ба эсрэг заалт гэж нөлөө, биологийн ба гормон эмчилгээ
 - Хими эмчилгээний аргууд, үр дүнгийн хяналт, гэж нөлөө ба хүндрэлийн үед үзүүлэх тусламж

- Хавдрын эсрэг эмийн эмчилгээний фармакологийн үндсүүд
 - Радикал ба хөнгөвчлөх туяа эмчилгээний зарчмууд
 - Мэс заслын эмчилгээний зарчмууд: төгс, төгс бус, хөнгөвчлөх, хавсарсан аргууд
 - Хавдрын биоэмчилгээ, таргет эмчилгээ, ангиогенезийн эсрэг эмчилгээ
 - Хөнгөвчлөх эмчилгээ (өвдөлт намдаах эмийн ба эмийн бус аргууд)
- Хавдрын тусламж үйлчилгээний талаар:
- Хавдрын урьдчилан сэргийлэлт, хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлс
 - Монголд зонхилон тохиолдох хавдруудаас урьдчилан сэргийлэх аргууд
 - Хавдрын бүртгэл мэдээлэл
 - Хавдрын эрт илрүүлэлт, скрининг аргууд

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих чадвар:

- Хавдартай өвчтөний үзлэг шинжилгээ хавдрын мэс заслын бус эмчилгээг чадварлагаар хийж сурсан байх
- Хавдар судлалын талаар судалгааны арга зүйг эзэмшсэн байх
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх, оношлогоо, эмчилгээний талаар хүн амд зориулсан сургалт сурталчилгаа хийх чадвар эзэмших
- Хөнгөвчлөх эмчилгээг хийж сурах
- Хавдартай өвчтөн, түүний гэр бүлийнхэнд сэтгэл зүйн тусламж үзүүлэх арга барилыг эзэмших
- Эд, эсийн шинжилгээ авч сурах
- Эмэгтэйчүүдийн хавдрын эрт илрүүлэлт, оношлогоо, эмчилгээний арга барил, тухайлбал: умайн хүзүүний өөрчлөлтийг оношлох, ПАП сорилыг эзэмших
- Дүрслэл оношлогоо, дуран, цитологи, дархлал судлалын аргуудаар илэрсэн дүгнэлтийг хавдрын оношлогоо, эмчилгээнд ашиглаж сурах
- Мэргэжлийн ном хэвлэл, интернетээс мэдээлэл олж авах, практикт хэрэглэх

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих хандлага:

- Монгол улсын хууль тогтоомж, эрүүл мэндийн салбарын эрх зүйн орчинд эмнэлгийн мэргэжилтний ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан мэргэжлийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэх
- Хавдрын ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан ажиллах хандлагатай болох
- Өвчтөний эрүүл мэндийн байдал, нас, хүйс, нийгэм, гэр бүлд эзлэх байр суурийг үл харгалзан хүнлэг энэрэнгүй хандан эрүүл мэндийн тусламж үйлчилгээг үзүүлэх
- Өвчтөн түүний гэр бүлээс үүсэх алив маргаантай асуудлыг тал бүрээс нягтлах хүлээцтэй хандах
- Өвчтөн өөрийгөө хянах чадвар сул, шийдвэр гаргах үйл ажиллагаа буурсан байдлыг гэр бүлийн гишүүдэд ойлгуулах дэмжлэг үзүүлэх
- Үндэсний хэмжээнд хэрэгжиж байгаа хорт хавдрын урьдчилан сэргийлэх, хянах хөтөлбөр тушаал шийдвэрийг хэрэгжүүлэхэд идэвхтэй оролцох

Сургалтын залгамж холбоо:

Босоо тэнхлэгээр:

- Суурь шинжлэх ухааны хичээл
- Хүүхдийн өвчин судлал
- Дотор судлал
- Эх барих эмэгтэйчүүд судлал
- Мэс засал
- Халдварт
- Сүрьеэ
- Чих хамар хоолой
- Нүд
- Мэдрэл
- Лаборатори
- Дүрс оношлогоо

Хэвтээ тэнхлэгээр:

- Клиник морфологи
- Клиник физиологи
- Клиник патологи
- Клиник биохими
- Клиник микробиологи
- Клиник иммунологи
- Клиник фармакологи
- Клиник сэтгэл зүй
- Клиник генетик
- ДОХ, БЗХӨ
- Клиниксэтгэл зүй
- НЭМ , судалгааны арга барил
- Гадаад хэл
- Компьютер

Сургалт явагдах газар: Хавдар судлалын үндэсний төв

Хөтөлбөрийн агуулга: 88 багц цаг

Сургалтын хэрэглэгдэхүүн: Сургалтын анги танхим, ном сурах бичиг, гарын авлага, сургалтын тоног төхөөрөмж, интернэтэд холбогдсон компьютер

Тойролтын хуваарь

№	Тойролтын сэдэв	Тойролт 7 хоногоор	Дадлага хийх тасаг нэгж	Улирал
1.	Хавдрын бүртгэл мэдээлэл, хавдрын тархвар судлал	4	НЭМЭШСА	1-р улирал
2.	Эрдэм шинжилгээ судалгаа, хорт хавдраас сэргийлэх урьдчилан сэргийлэх хянах үндэсний дэд хөтөлбөр	4	НЭМЭШСА	1-р улирал
3.	Хавдрын морфологи	6	Нэгдсэн Лабораторийн тасаг	1-р улирал
4.	Хавдрын ерөнхий хэсэг	6	Онош зүйн тасаг	1-р улирал
5.	Хими эмчилгээ	6	Хими эмчилгээний тасаг	1-р улирал
6.	Туяа эмчилгээ	6	Туяа эмчилгээний тасаг	1-р улирал
7.	Хөнгөвчлөх эмчилгээ	6	Хөнгөвчлөх эмчилгээний тасаг	1-р улирал
8.	Эмэгтэйчүүдийн хавдар	6	Эмэгтэйчүүдийн мэс заслын тасаг	2-р улирал
9.	Ерөнхий мэс засал	6	Ерөнхий мэс заслын тасаг	1-р улирал
10.	Толгой хүзүүний байрлалын хавдар	6	Толгой хүзүүний мэс заслын тасаг	2-р улирал
11.	Уушиг цээжний хөндийн хавдар	6	Цээжний хөндийн мэс заслын тасаг	2-р улирал
12.	Хоол боловсруулах эрхтэний хавдар	6	Ерөнхий мэс заслын тасаг	2-р улирал
13.	Шээс бэлэг эрхтэний хавдар	6	Эмэгтэйчүүдийн мэс заслын тасаг	2-р улирал
14.	Яс зөөлөн эдийн хавдар	4	Ерөнхий мэс заслын тасаг	2-р улирал
15.	Хүүхдийн хавдар	6	Хүүхдийн ХСТ	2-р улирал
	Бүгд	88		

Хичээлийн үндсэн агуулга:

Тойролт 1: Ерөнхий хэсэг, тархвар судлал, хавдрын статистик, бүртгэл мэдээлэл

Зорилт: Хавдрын эрт илрүүлэлт, урьдчилан сэргийлэлт, хавдрын бүртгэл мэдээлэл, эпидемиологийн аргуудыг судална.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг: Тархвар зүй:

- Орчин үеийн тархвар судлалын хөгжлийн хандлага
- Өвчний давтамжийн хэмжигдэхүүнүүд
- Шалтгаан үр дагаварын хэмжигдэхүүнүүд

Судалгааны арга зүй:

- Бичиглэл судалгааны аргууд : тохиолдлын тайлан, корреляци ба нэг агшингийн судалгаа хийх аргууд , сул давуу талууд
- Аналитик судалгааны аргууд: тохиолдол хяналтын, когорт, туршилтын судалгаа хийх арга, сул давуу талууд
- Судалгааны үнэн магадлалтай байдлыг үнэлэх нь
- Системт алдааг үнэлэх нь: Системт алдааны төрөл түүнийг хянах арга
- Гуравдагч хүчин зүйлийг үнэлэх нь : Гуравдагч хүчин зүйлийг төлөвлөлтийн шатанд хянах нь, статистик боловсруулалт хийх шатанд хянах нь

Биостатистикийн үндсүүд:

- Магадлалын онол
- Биологийн судалгаанд гарах нэг ба хоёр дугаар хэв шинжийн алдаа
- Таамаглал шалгах
- Түүврийн хэмжээ
- Судалгааны хүчин чадал

Хавдрын урьдчилан сэргийлэлт:

- Хавдрын эрсдэлт хүчин зүйлс
- Хавдрын анхдагч, хоёрдогч, гуравдагч урьдчилан сэргийлэлт
- Монголд зонхилон тохиолдох хавдруудаас урьдчилан сэргийлэх аргууд

Хавдрын бүртгэл мэдээлэл:

- Хавдрын өвчлөл, нас баралтыг тооцох аргачлал
- Хавдрын бүртгэлийн программ хангамж, мэдээллийн урсгал,
- Хавдрыг бүртгэх маягтууд

Хавдрын эрт илрүүлэлт

- Хавдрын скрининг аргууд
- Умайн хүзүү, хөхний скрининг

Хавдрын урьдчилан сэргийлэх, хянах үндэсний хөтөлбөр:

- Хөтөлбөрийн зорилго, зорилт, үйл ажиллагаа
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, хүн амд зориулсан сургалт сурталчилгааг зохион байгуулах

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих чадвар:

- Судалгааны аргад суралцах
- Хавдрыг бүртгэлийн маягтуудыг зөв хөтлөх, мэдээ тайлан гарган илгээх, дүгнэлт хийх, ашиглаж сурах
- Хавдрын урьдчилан сэргийлэлт, эрт илрүүлэлтийн талаар хүн амд сургалт сурталчилгаа хийх

- Хавдрын эрт илрүүлэлт, урьдчилан сэргийлэлт, оношлогоо эмчилгээний талаар эмнэлгийн мэргэжилтнүүдэд сургаот зохион байгуулах

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих хандлага:

- Эмчийн ёс зүй эзэмших
- Эмч эмнэлгийн ажилтан, үйлчлүүлэгч тэдний ар гэрийнхэнтэй харьцах харьцааны чадвартай болох
- Хүн амыг хавдраас сэргийлэх талаар хандлагатай болох

Тойролт 2: Хавдрын морфологи оношлогоо

Зорилт: Хавдрын тухай ойлголт, шалтгаан, эмгэг жам, хавдрын бүтэц зүйн онцлогийг мэдэх

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Эд эсийн тухай ойлголт
- Хавдрын тухай ойлголт, шалтгаан, удам зүй , эмгэг жам, бүтэц
- Хавдрын урьдал өвчин, эмнэл зүй
- Хавдрын морфологи оношлогоо бүтцийн ойлголт, хавдрын бүтцийн ангилал
- Хучуур эдийн хавдар
- Холбогч эдийн хавдар
- Яс үений хавдар
- Мэдрэлийн хавдар
- Зөөлөн эдийн хавдар
- Амьсгалын замын эрхтэний хавдрууд, эмнэл зүйн бүтэц, ангилал
- Хоол боловсруулах замын хавдрууд, эмнэл зүйн бүтэц, ангилал
- Эмэгтэйчүүдийн хавдрууд, эмнэл зүйн бүтэц, ангилал
- Шээсний замын хавдрууд, эмнэл зүйн бүтэц, ангилал
- Эсийн ш, эмнэл зүйн бүтэц, ангилал шинжилгээний аргууд
- Эдийн шинжилгээний аргууд
- Хавдрын үед цусанд гарах зарим өөрчлөлтүүд ийн онцлог, ач холбогдол
- Хавдрын эрт илрүүлэлтэнд биохимийн шинжилгээг ашиглах боломжууд (АДГ, щелочная фосфатаза, гексокиназа г.м)
- Хавдрын иммунологийн шинжилгээ, хавдрын маркерууд эрт илрүүлэх шинжилгээний мэдрэг ба өвөрмөц чанар

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих чадвар:

- Эдийн шинжилгээ авч сурах
- Эсийн шинжилгээ авч сурах
- Эд эсийн шинжилгээнд дүгнэлт хийж сурах
- Клиник, гематологийн, биохимийн, иммунологийн шинжилгээнд дүгнэлт хийх
- Бүтэц зүйн оношийг үндэслэн эмчилгээ оношлогооны тактикийг боловсруулж сурах

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих хандлага:

- Хавдрын эмгэг зүйн мэдээллийг чанд хадгалах
- Хавдрын эмчийн ёс зүйг эзэмшсэн байх
- Эмгэг судлалын шинжилгээг хавдрын оношлогоонд зайлшгүй хэрэглэж сурах

Тойролт 3: Хавдрын дүрслэл оношлогоо

Зорилт: Хавдрыг оношлоход дүрс оношлогоо, дуран оношлогоо болон бусад аргуудын тухай судалж, эмнэлзүйд ашиглаж сурах

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Рентген шинжилгээ хийх заалт, эсрэг заалт, арга техник
- Компьютер томографийг хавдрын оношлогоонд хэрэглэх нь, түүний клиникийн ач холбогдол
- Чанд авиан шинжилгээг хавдрыг оношлоход хэрэглэх нь, түүний клиникийн ач холбогдол
- Амьсгалын замын эрхтний дурангийн шинжилгээ: заалт, эсрэг заалт, мэдээгүйжүүлэлт, арга техник, хүндрэл
- Хоол боловсруулах замын эрхтний дурангийн шинжилгээ: заалт, эсрэг заалт, мэдээгүйжүүлэлт, арга техник, хүндрэл
- Шээс бэлгийн замын эрхтний дурангийн шинжилгээ: заалт, эсрэг заалт, мэдээгүйжүүлэлт, арга техник, хүндрэл

Зайлшгүй эзэмшвэл зохих чадвар:

- Рентген, Компьютер томографи, чанд авиан шинжилгээ, дурангийн шинжилгээний хариунд үнэлэлт дүгнэлт өгч сурах
- Дурангийн болон бусад шинжилгээнд өвчтөн бэлтгэх
- Дүрслэл оношлогооны ач холбогдлыг өвчтөн болон ар гэрийхэнд нь ойлгуулж тайлбарлах

Тойролт 4: Хавдрын хими эмчилгээ

Зорилт: Хими эмчилгээний үндсэн зарчмуудыг мэдэж, хими эмчилгээ хийж сурах

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Хими эмчилгээний фармакокинетик, заалт ба эсрэг заалт, гаж нөлөө
- Хавдрын эсрэг эмүүд, тэдгээрийн ангилал, үйлчлэх механизм
- Химийн эмчилгээ хийх заалт, эсрэг заалт (туйлын ба харьцангуй)
- Хавдрын эмийн эмчилгээнд мэдрэг чанар
- Эмчилгээ хийх арга: ерөнхий моно ба поли хими эмчилгээ, хэсэг газрын хими эмчилгээ, тунгалгийн судсанд хэрэглэх арга
- Хөнгөвчлөх хими эмчилгээ
- Амбулаторийн нөхцөлд хими эмчилгээг хийх арга
- Хими эмчилгээний хүндрэл, эмнэл зүйн илрэлүүд, эмчилгээ, урьдчилан сэргийлэлт

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Хавдартай өвчтөнд хими эмчилгээ хийх
- Хими эмчилгээ хийх аргуудыг эзэмших
- Хими эмчилгээний гаж нөлөө, хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх, эмчлэх
- Өвчтөн, ар гэрийнхэнд хавдрын хими эмчилгээний талаар зөвлөгөө өгөх

Тойролт 5: Хавдрын туяа эмчилгээ

Зорилт: туяа эмчилгээний үндсэн зарчмуудыг мэдэх

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Туяа эмчилгээний зарчмууд, заалт, эсрэг заалт, гаж нөлөө
- Хавдрын туяа эмчилгээний орчин үеийн чиг хандлага, онцлогууд
- Туяа эмчилгээний үйлчилгээний радиобиологийн механизм, туяанд мэдрэг ба мэдрэг бус шинж
- Туяа эмчилгээ хийх заалт, эсрэг заалт

- Туяа эмчилгээнд өвчтөн бэлтгэх, топоетрийн ба дозиметрийн бэлтгэлүүд
- Туяа эмчилгээний тунгийн тухай ойлголт, түүний эмчлэх чадварыг нэмэгдүүлэх боломж
- Радикал ба паллиатив туяа эмчилгээ
- Хөндийтэй эрхтэн болон эдийн доторх туяа эмчилгээ, хосолсон туяа эмчилгээ
- Туяа эмчилгээний дараах хүндрэлүүд, урьдчилан сэргийлэлт ба эмчилгээ
- Туяаны аюулгүй ажиллагаа, ариун цэвэр, эрүүл ахуйн хяналт

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Туяа эмчилгээний талаар өвчтөн түүний ар гэрийнхэнд үндсэн ойлголт өгөх, зөвлөх
- Туяаны ойрын болон алсын хяналтыг хийж сурах
- Туяа эмчилгээний гаж нөлөө, хүндрэлийг эмчлэх

Тойролт 6 : Хөнгөвчлөх эмчилгээ

Зорилт: хөнгөвчлөх эмчилгээний арга барилаас суралцан эзэмших

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээний талаарх ерөнхий ойлголт
- Өвдөлтийг үнэлэх удирдах
- Өвдөлтийг удирдах
- Дотор муухай оргилт, бөөлжилтийг үнэлэх, удирдах
- Амьсгаадалт ханиалгалтыг үнэлэх, удирдах
- Өтгөн хаталтыг үнэлэх, удирдах
- Дэмийрлийг үнэлэх, удирдах
- Суулгалтыг үнэлэх, удирдах

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Өвдөлт намдаах эмийн эмчилгээний аргуудыг хэрэглэж сурах
- Хэвлийн болон цээжний хөндийн хатгалтыг хийж чаддаг байх
- Яаралтай тусламжийн /хурц цус алдалт, хүчтэй өвдөлт, хүчтэй амьсгаадалт гм/ үзүүлэх тусламжийг хийж чаддаг байх
- Өвчтөн болон түүний ар гэрийнхэнд муу мэдээг зөв хүргэж чаддаг байх
- Нас барахын үеийн тусламжийг үзүүлж чаддаг болох

Зайлшгүй эзэмших хандалга

- Өвчтөн болон түүний ар гэрийнхэнтэй харьцааны зөв хандлагыг эзэмшсэн байх
- Хавдрын хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээний талаар эмнэлгийн мэргэжилтнүүд болон хүн амд сургалт сурталчилгаа хийх

Тойролт 7: Хавдрын үеийн мэс заслын эмчилгээ

Зорилт: Хавдрын мэс заслын эмчилгээний ерөнхий зарчим, онцлогуудыг мэддэг болох

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Хорт хавдрыг мэс заслаар эмчлэх ерөнхий зарчмууд
- Хавдартай өвчтөний мэс заслын өмнөх бэлтгэл
- Хавдартай өвчтөний мэс заслын дараах асаргаа
- Мэс заслын хүндрэлүүд (цус алдалт, нарийсалттай холбоотой хүндрэлүүд, үжил, гэдэсний түгжрэл, гялтангийн үрэвсэл, цооролт гэх мэт), урьдчилан сэргийлэлт, эмчилгээ
- Яаралтай тусламж (үжлийн шок, дээд хөндийн венийн бөглөрөл, зүрхний тампонад, тромбоцитопени, бөөрний дутагдал, мэдрэл дарагдах хам шинж)

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Хавдрын мэс заслын эмчилгээний заалт, сонголтыг гаргаж чаддаг болох
- Хавдрын үе шатыг зөв тогтоон, ЭМ-ийн аль шатлалын эмнэлэгт өвчтөн илгээхийг шийдвэрлэж чаддаг болох
- Хавдрын улмаас мэс засал хийгдсэн өвчтөнийг хянах
- Хавдрын мэс заслын дараах арчилгаа сувилгааг хийх
- Мэс заслын шархыг цэвэрлэх, боох
- Өвчтөн, ар гэрийнхэнд зөвлөгөө өгөх

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх үр чадвар эзэмших

Тойролт 8: Толгой ба хүзүүний хавдар

Зорилт: Толгой хүзүүнд байрласан хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэхэд зайлшгүй шаардлагатай арга аргачлалыг сурч мэдсэн байна.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Уруулын хавдар: урьдал өвчнүүд (улаан эмжээр, хэсэг газрын буюу түгээмэл хэт эвэршилт, лейкоплаки, хейлит Манганотта, эвэр, эритроплаки, цагааралттай холбоотой хейлит, ургалтууд г.м), эдгээрийн өмөнд шилжих хувь, доод уруулын өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Хэл, хацар, амны хөндийн ёроол, хатуу зөөлөн тагнайн хорт хавдар: урьдал өвчнүүд, амны хөндийн салстын өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Шүлсний бучирхайн хавдар: Хоргүй хавдар, (аденом, аденофибром, холимог хавдар), хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Хамрын хөндийн дайвруудын хавдар: урьдал өвчин, хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Доод эрүүний хавдар : шүдний гаралтай доод эрүүний хавдар , доод эрүүний шүднээс биш гаралтай хавдар ба хавдар төст үүсгэврүүд, доод эрүүний ясны хавдар
- Хамар залгиурын хавдар: хоргүй хавдар (хучуур эдийн болон хучуур эдийн бус гаралтай), хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Ам залгиурын болон төвөнхийн хавдар: хоргүй хавдар, (хучуур эдийн болон хучуур эдийн бус гаралтай), хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Бамбай булчирхайн хавдар : урьдал өвчин (зангилаат бах , аденом, архаг тиреоидит), (хучуур эдийн болон хучуур эдийн бус гаралтай), хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Хүзүүний эрхтнүүдийн биш гаралтай хавдар: Клиник морфологийн ангилал (нейроэндодермийн, мезенхимийн, эгзмний дээд тал, хүзүүний хажуугийн гурвалжингийн орчим байрласан, анхдагч байрлал нь тодорхойгүй г.м),

мэдрэлийн гаралтай хоргүй ба хортой хавдар (неврином, каротидын ба тэнэгч мэдрэлийн хемодектом), мезенхимийн гаралтай хавдрууд (холбогч эд, өөхөн эд, судас, булчин, үр хөврөлийн гаралтай хавдрууд, ангилагдаагүй хавдрууд)

- Чихний хавдар: хоргүй хавдар, дунд ба гадна чихний хортой хавдар, оношлогоо TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Чиглүүлсэн асуултыг тавьж, анамнезыг тодорхой авч сурах
- Үзлэгийг дарааллын дагуу нэг бүрчлэн хийж, бүх эрхтэн системийг шалгах (гавлын гаднах зөөлөн эд, Хуйхны арьс, нүүр, хүзүүний арьс, ухархайг тойрсон зөөлөн эд, нүд, нүдний алимны хөдөлгөөн, чих, чихний ойролцоох шүлсний булчирхай, хүзүүний тунгалгын булчирхайг таван түвшингөөр нь үнэлэх, бамбай булчирхай, эрүүн доорх шүлсний булчирхайг бимануальный тэмтрэх, хамрын хөндий, хамрын урьд тольдолт, ам ангайлт зэргийг шалгах, үүдэвч болон жинхэнэ амны хөндийн үзлэг, залгиурыг шалгах, төвөнхийн шууд бус тольдолт, төвөнх, багалзуур шалгах, дууны хөвч шалгах, отоскопи хийж сурах, нармайг шалгах)
- Урьдчилсан оношийг тавьж сурах
- Онош батлах зорилгоор эсийн болон эдийн шинжилгээ авч сурах
- Өвчтөнг илгээх шилжүүлэх зарчмыг мэдэх
- Шаардлагатай нэмэлт шинжилгээнд өвчтөнг илгээх
- Тасагт өвчтөнг хүлээн авч өвчний түүх нээж сурах
- Өвчтөний ар гэрийхэнд толгой хүзүүний хавдрын үеийн асаргаа сувилгааны талаар зөвөлгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх ур чадвар эзэмших

Тойролт 9: Уушиг ба цээжний хөндийн хавдар

Зорилт: Уушиг, голт, хөхний хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх аргуудад суралцана.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Амьсгалын замын эрхтэнүүдийн физиологи, эмгэг физиологи
- Голтын хавдар: хоргүй хавдрууд, хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Уушигны хавдар: хоргүй хавдар, уушигны өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Цээжний гялтангийн хавдар: мезотелиома, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Хөхний хавдар: урьдал өвчин ба хоргүй хавдар (мастопатия), хөхний өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Чиглүүлсэн асуултыг тавьж, анамнезыг тодорхой авч сурах

- Үзлэгийг дарааллын дагуу нэг бүрчлэн хийж, бүх эрхтэн системийг шалгах
- Урьдчилсан оношийг тавьж сурах
- Онош батлах зорилгоор эсийн болон эдийн шинжилгээ авч сурах
- Өвчтөнг илгээх шилжүүлэх зарчмыг мэдэх
- Шаардлагатай нэмэлт шинжилгээнд өвчтөнг илгээх
- Тасагт өвчтөнг хүлээн авч өвчний түүх нээж сурах
- Өвчтөний ар гэрийхэнд толгой хүзүүний хавдрын үеийн асаргаа сувилгааны талаар зөвлөгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан зелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх үр чадвар эзэмших

Тойролт 10: Хоол боловсруулах эрхтэний хавдар

Зорилт: Хоол боловсруулах эрхтэний хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх хяналтанд авах хамгийн сүүлийн үеийн арга техникт суралцана.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Хоол боловсруулах замын эрхтнүүдийн физиологи, эмгэг физиологи
- Улаан хоолойн хавдар: урьдал өвчнүүд, хоргүй хавдар (лейомиом, нейрэфибром, липом, полип), хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Ходоодны хавдар: урьдал өвчнүүд(архаг үрэвсэл, шарх, полип ба полипоз, мэс засал хийгдсэн ходоод), ходоодны өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Элэгний хавдар: урьдал өвчнүүд элэгний анхдагч өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Цөсний замын хавдар: оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Нойр булчирхайн хавдар: оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Нарийн гэдэсний хавдар: хоргүй хавдар (лейомиом, фибром), хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Бүдүүн гэдэсний хавдар хоргүй хавдар, хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Шулуун гэдэсний хавдар : урьдал өвчнүүд (полип, полипоз, удамшлын полипоз), хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Чиглүүлсэн асуултыг тавьж, анамнезыг тодорхой авч сурах
- Үзлэгийг дарааллын дагуу нэг бүрчлэн хийж, бүх эрхтэн системийг шалгах
- Урьдчилсан оношийг тавьж сурах
- Онош батлах зорилгоор эсийн болон эдийн шинжилгээ авч сурах
- Өвчтөнг илгээх шилжүүлэх зарчмыг мэдэх
- Шаардлагатай нэмэлт шинжилгээнд өвчтөнг илгээх

- Тасагт өвчтөнг хүлээн авч өвчний түүх нээж сурах
- Өвчтөний ар гэрийхэнд толгой хүзүүний хавдрын үеийн асаргаа сувилгааны талаар зөвөлгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх ур чадвар эзэмших

Тойролт 11: Эмэгтэйчүүдийн хавдар

Зорилт: Эмэгтэйчүүдийн хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх, хяналтанд авах орчин үеийн аргуудаас суралцана.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Гадна бэлэг эрхтэний хавдар: урьдал өвчнүүд, гадна бэлэг эрхтэний өмөн, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Үтрээний хавдар: урьдал өвчнүүд, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Умайн хүзүүний хавдар: урьдал өвчнүүд, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Умайн их биеийн хавдар: урьдал өвчнүүд, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Өндгөвчний хавдар: урьдал өвчнүүд, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Трофопластик өвчнүүд, урьдал өвчнүүд, дисплази

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Асуумж бүрэн авч сурах
- Эмэгтэйчүүдийн тусгайлсан үзлэг хийж сурах
- Эдийн шинжилгээ авах
- Эсийн шинжилгээ авах, ПАП тест хийж сурах
- Кольпоскопи хийж сурах
- Үтрээгээр эмчилгээ хийж сурах
- Умайн хүзүүний хавдрын цус тогтоолт тампон тавьж сурах
- Цууны хүчлийн сорил тавьж сурах
- Өвчтөн ар гэрийнхэнд зөвөлгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх ур чадвар эзэмших

Тойролт 12: Шээс бэлэг эрхтэний хавдар

Зорилт: Шээс бэлэгсийн замын хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх, хяналтанд авах арга шинжилгээнээс суралцана.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Бөөрний хавдар: хоргүй хавдар (аденом, тэвшинцэрийн хөхлөг хавдар), хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Тэвшинцэрийн ба шээс дамжуулах цоргоны хавдар: хоргүй хавдар,(хөхлөг хавдар), хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Бөөрний дээд булчирхайн хавдар: урьдал өвчин, хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Давсагны хавдар: урьдал өвчин, хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Түрүү булчирхайн хавдар : урьдал өвчнүүд (архаг үрэвсэл, аденом, гипертрофия), хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Төмсөгний хавдар : урьдал өвчин (криптоторхизм),хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Эрэгтэй бэлэг эрхтэний хавдар: урьдал өвчнүүд (кондилом, папилом, фимоз, лейкоплаки, лейкокератоз,эритроплази, хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Шээсний сүвний хавдар : хоргүй хавдар , хорт хавдар , оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд
- Арьсны хавдар: урьдал өвчин (арьсны архаг өвчин, нөсөөт невус), хорт хавдар оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Чиглүүлсэн асуултыг тавьж , анамнезыг тодорхой авч сурах
- Үзлэгийг дарааллын дагуу нэг бүрчлэн хийж, бүх эрхтэн системийг шалгах
- Урьдчилсан оношийг тавьж сурах
- Онош батлах зорилгоор эсийн болон эдийн шинжилгээ авч сурах
- Өвчтөнг илгээх шилжүүлэх зарчмыг мэдэх
- Шаардлагатай нэмэлт шинжилгээнд өвчтөнг илгээх
- Тасагт өвчтөнг хүлээн авч өвчний түүх нээж сурах
- Өвчтөний ар гэрийхэнд толгой хүзүүний хавдрын үеийн асаргаа сувилгааны талаар зөвлөгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх ур чадвар эзэмших

Тойролт 13: Яс, зөөлөн эдийн хавдар

Зорилт: Яс зөөлөн эдийн хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох, эмчлэх, урьдчилан сэргийлэх, орчин үеийн аргуудаас суралцана.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Ясны хавдар: урьдал өвчин(артроз, фиброзон дисплазия, яс мөгөөрсний ургалт , яснб архаг идээт үрэвсэл, хоргүй хавдар (хондром, остеом, остеобластокластом, миксем, фибром), хорт хавдар (хондросарком, остеобластокластомийн хорт хэлбэр, остеосарком, Юнгийн хавдар, ретикулосарком), оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд)
- Зөөлөн эдийн хавдар: хоргүй хавдар, хорт хавдар, оношлогоо, TNM ангилал, ялган оношлогоо, эд эсийн шинжилгээ авах арга техник, эмчилгээний зарчмууд

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Чиглүүлсэн асуултыг тавьж , анамнезыг тодорхой авч сурах
- Үзлэгийг дарааллын дагуу нэг бүрчлэн хийж, бүх эрхтэн системийг шалгах
- Урьдчилсан оношийг тавьж сурах
- Онош батлах зорилгоор эсийн болон эдийн шинжилгээ авч сурах
- Өвчтөнг илгээх шилжүүлэх зарчмыг мэдэх
- Шаардлагатай нэмэлт шинжилгээнд өвчтөнг илгээх
- Тасагт өвчтөнг хүлээн авч өвчний түүх нээж сурах
- Өвчтөний ар гэрийхэнд толгой хүзүүний хавдрын үеийн асаргаа сувилгааны талаар зөвлөгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх ур чадвар эзэмших

Тойролт 14. Хүүхдийн хавдар

Зорилт : Хүүхдийн хавдрын онцлогууд олонтаа тохиолддог хавдрыг эрт илрүүлэх, оношлох ,эмчилгээг хянах, орчин үеийн аргыг суралцана.

Зайлшгүй эзэмших мэдлэг:

- Хүүхдийн мэдрэлийн гаралтай хавдрууд: (симпатогониом, симпатобластом, ганглионейробластом)
- Хүүхдийн тератом (ууц, ахар сүүл, голч, хүзүү, төмсөг, өндгөвчний тератомууд)
- Хүүхдийн бөөрний хавдрууд
- Хүүхдийн ясны хавдрууд
- Хүүхдийн элэгний хавдрууд
- Хүүхдийн амьсгалын дээд зам ба бамбай булчирхай, нүд ба ухархайн хавдрууд
- Хүүхдийн зөөлөн эдийн хавдрууд
- Хүүхдийн бэлэг эрхтэний хавдрууд
- Хүүхдийн сэрээ булчирхайн хавдрууд

Зайлшгүй эзэмших дадал:

- Чиглүүлсэн асуултыг тавьж , анамнезыг тодорхой авч сурах
- Үзлэгийг дарааллын дагуу нэг бүрчлэн хийж, бүх эрхтэн системийг шалгах
- Урьдчилсан оношийг тавьж сурах
- Онош батлах зорилгоор эсийн болон эдийн шинжилгээ авч сурах
- Өвчтөнг илгээх шилжүүлэх зарчмыг мэдэх
- Шаардлагатай нэмэлт шинжилгээнд өвчтөнг илгээх

- Тасагт өвчтөнг хүлээн авч өвчний түүх нээж сурах
- Өвчтөний ар гэрийхэнд толгой хүзүүний хавдрын үеийн асаргаа сувилгааны талаар зөвөлгөө өгч сурах

Зайлшгүй эзэмших хандлага:

- Хавдартай өвчтөн ба түүний ар гэрийнхэнтэй эмчийн ёс зүйн хэм хэмжээг баримтлан эелдэг боловсон харьцах
- Эмч эмнэлгийн ажилтнуудтай зөв боловсон харьцах
- Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар сургалт сурталчилгаа хийх ур чадвар эзэмших

Сургалтын арга зүй: Резидентурын сургалт нь суралцагч төвтэй сургалтын технологит тулгуурлан, бие даан суралцах үйл ажиллагааг дэмжих, чиглүүлэх бололцоо нөхцөлөөр хангахад үндэслэнэ.

- *Лекц:* Онолын шинэ мэдээлэл, эмнэлзүйн лекц, санал бодлоо харилцан солилцох интерактив лекц гэсэн хэлбэртэй байна.
- *Семинар:* бага бүлгээр хичээллэн, эмнэлзүйн ховор тохиолдол, оношлох эмчлэхэд түвэгтэй өвчин эмгэгүүдийг асуудал дэвшүүлэн шийдвэрлэх аргаар бүх суралцагчдыг оролцуулна. Энэ асуудлыг суралцагчид өөрсдөө зохион байгуулан хийхийн зэрэгцээ шаардлагатай гэж үзвэл багшийг урин оролцуулах бусад клиникийн эмч нарыг урьж суулган, ном хаялцах болон бусад сонирхолтой хэлбэрээр явуулах болно.
- *Бие даалт:* багш, тасгийн эрхлэгч, удирдагч эмч нарын удирдлаган дор өвчтөн үзэж, эмнэлзүйн практикт дагалдан ажиллана.
- *Сонгон суралцах:* Хавдрын тулгамдсан эсвэл өөрийн сонирхсон асуудлаар гүнзгийрүүлэн суралцах боломж нээлттэй байна.

Сургалтын үнэлгээ:

- Мэдлэгийн чадвар, хандлагын түвшинг сорил, ярилцлага, эмнэлзүйн тохиолдлын бодлого зэрэг шалгалтын оновчтой хэлбэрийг ашиглан тогтооно.
- Резидент нь тойролт бүрийн дагуу тасаг нэгж дээр ажиллан, тухайн сэдвээр шүүлэг өгч, хөтөлбөрийн шаардлагыг 80 хувиас дээш хангасан тохиолдолд шалгалтанд орно.
- Резидент нь нэг сэдвээр судалгааны ажил хийж, ул үндэстэй дүгнэлт гарган тайлагнаж, зохих кредитийг нэмж авна.
- Төгсөлтийн шалгалтыг онол ба ур чадвар буюу хандлага гэсэн 2 чиглэлээр авах ба онолын шалгалтыг сорил, бодлого, ярилцлага хэлбэрээр, ур чадвар буюу хандлагын шалгалтыг сургалтын явц болон төгсгөлд гардан үйлдэл хийх ур чадвараар нь үнэлнэ.

Энэхүү журмын дагуу үнэлэхэд дараах зарчмыг баримтална.

- Хичээлийн агуулгыг дээд зэрэг ойлгосон, ухагдахуун ойлголтуудыг чадварлаг ашигладаг өргөн мэдлэгтэй бол А гэсэн үнэлгээ
- Хичээлийн агуулгыг сайн ойлгосон, уг хичээлтэй холбоотой тест, логик бодлого бодох, ухагдахууныг ашиглах чадвартай бол В гэсэн үнэлгээ
- Хичээлийн ихэнх хэсгийг хангалттай ойлгосон, хялбар тест, логик бодлого, бодох чадвартай, цаашид энэ чиглэлээр хичээл явуулах хангалттай бэлтгэлтэй бол С гэсэн үнэлгээ
- Хичээлийн ухагдахуунуудыг жигд ойлгоогүй, харьцангуй хялбар тест, бодлого бодох чадвартай боловч зарим алдаа хийсэн бол D гэсэн үнэлгээ
- Хичээлийн агуулгыг муу эзэмшсэн бол F гэсэн үнэлгээгээр үнэлнэ.

А. Явцын үнэлгээ: Резидент удирдаж буй багш явцын дүнг улирал бүрийн эцэст дараах үзүүлэлтүүдээр дүгнэж гаргана.

№	Үзүүлэлт	%
1	Лекцийн ирц	
2	Дадлага, семинар	
3	Бие даалт	
4	Тайлан, шүүлгийн рейтинг	
5	Голч дүн	

Б.Төгсөлтийн шалгалт:

№	Үзүүлэлт	Үсгэн дүн	Тоон дүн	%
Мэдлэгийн үнэлгээ				
1	Сорилын шалгалт			
Гардан үйлдлийн шалгалт				
1	Ур чадвар, хандлага			
2	Гардан ажилбар			

Гардан үйлдлийн жагсаалт:

Гардан үйлдлийн жагсаалт	Түвшин			
	Сонссон байх	Харсан байх	Биеэр хийж гүйцэтгэх	Дадал
Хавдрын бүртгэл мэдээллийн талаар				
Хавдрын бүртгэлийн маягтыг хөтлөх			15	50
Хавдрын бүртгэл хийх			20	50
Хавдрын урьдчилан сэргийлэх, хянах хөтөлбөрийн үйл ажиллагаанд оролцох			5-6	10
Хавдраас урьдчилан сэргийлэх, эрт илрүүлэх талаар хүн амд зориулсан сургалт сурталчилгаа хийх			5	5
Ерөнхий мэс заслын чиглэлээр				
Цээжний хөндийн хатгалт хийх		5	5	5
Хэвлийн хөндийн хатгалт хийж шингэн авах		5	10	10
Бусад ил барлалтай хавдарт хатгалт хийж шинжилгээ авах		5	15	20
Хэсгийн мэдээ алдуулалт хийх		5	10	20
Давсганд гуурс тавих		5	5	5
Шулуун гэдсэнд хуруугаар үзлэг хийх		5	5	10
Мэс засалд гар угаах			5	10
Хэвлийд тавьсан хооллох зориулттай цоргыг арчилж цэвэрлэх, хэвийн ажиллагаанд байлгах чадвар эзэмших			5	20
Цорго арчлах талаар өвчтөнд зааж сургах			5	15
Стомийн цоргыг арчлах талаар өвчтөнд зааж сургах			5	15
Ходоод улаан хоолойд гуурс тавьж сурах		5	10	10
Өвдөлт намдаах хоригууд		5	5	10
Мэс заслын шархыг цэгцэлж цэвэрлэж боолт хийх		5	10	20
Задарсан хавдрын шархыг цэгцэлж цэвэрлэж боолт хийх		5	10	10
Толгой хүзүүний хавдрын чиглэлээр				
Толгой хүзүүний ил ба гүний байрлалтай хавдруудад хатгалт хийж, шинжилгээ авах		5	5	5
Трахеостоми хийх		1-3		
Трахеостомын гуурс арчлах			5	5
Хамрын арын тампонад хийх		3		
Хамрын урд тампонад хийх			10	10
Тахир ларингоскопи хийх		1-2		
Эмэгтэйчүүдийн хавдрын чиглэлээр				
Үтрээний толиор умайн хүзүүг шинжлэх		5	10	20
Дотуур үзлэг хийх		5	10	20
Үтрээг дурандах		5	10	20
Умайн хүзүүнээс эд эсийн шинжилгээ авах		5	10	20
ПАП сорил тавих			10	20
Урьдал өвчний үеийн эмчилгээ		10	10	10

LEEP эмчилгээ хийх	5	5	5	
Конизаци эмчилгээ хийх	5	5	5	
Туяа эмчилгээ, хими эмчилгээний чиглэлээр				
Туяаны эмчилгээний нөлөөгөөр арьсанд гарах өөрчлөлт, хатуурлын үед новокайн , антибиотик, витаминаар хориг хийх				
Гадуур туяа эмчилгээ	5	10		
Дотуур туяа эмчилгээ	5	10		
Туяа эмчилгээний төлөвлөлт	5	10		
Амны салстын шархлааг арчлах			10	10
Хими эмчилгээ хийх	5	10	10	10
Хими эмчилгээний хүндрэлээс урьдчилан сэргийлэх			5	10
Хөнгөвчлөх эмчилгээний чиглэлээр				
Өвдөлт намдаах эмийн аргууд	5	5	10	10
Өвдөлт намдаах эмийн бус аргууд	3	5	5	10
Цооролтонд арчилгаа цэвэрлэгээ хийх			5	15
Клизм тавих				20
Селдингер тавих		5	5	
Нугасны хатгалт хийх		5	3	

Заавал ашиглах ном, сурах бичиг, сэтгүүл, вэб сайт:

1. Гарин А. М., Хлебнов А. В., Табагари Д. З., Справочник по противоопухолевой лекарственной терапии . М., Медицина , 1993
2. Даръалова С. Л., Чиссов В.И., Диагностика и лечение злокачественных опухолей. М., Медицина, 1993, с 225
3. Диагностика и лечение онкоурологических заболеваний . Сборник трудов . вып . 11, под ред . Матеева Б. П М., Медицина 1991
4. Дурнов Л.А., Голдобенко Г.В., Сигел Ст. Э,Настольная книга детского онколога . М., Параллель, 1994
5. Дымарский Л. Ю. Рак молочной железы . Библ. Практического врача . Злокачественные новообразования . М., Медицина, 1980
6. Заризде Д. Г., Пито Р. Курение и здоровье. М. Медицина, 1989
7. Заризде Д. Г., Букин Ю. В., Драудин-Крыленко В. А., Связь между характером патологических изменений слизистой оболочки пищевода и дефицитом некоторых

- витаминов в популяции с высокой частоты рака пищевода. *Вопр. Онкологии*. №8, 1989, 939-945
8. Иммуноцитохимия и моноклональные антитела в онкологии. Под ред. Пинчука В.Г. и Глузмана Д. Ф. Киев, Наукова думка. 1990.
 9. Кампова Ф.Л., Павлыш О. А., Татосян А. Г. Молекулярны основы канцерогенеза у человека. М., Медицина. 1990
 10. Трахтенбург А. Х., Рак легкого. М., Медицина., 1987. 2002
 11. Федоров В.Д., и др. Проктология. М., Медицина. 1984
 12. Черенков В. Г., Клиническая онкология. Москва., 1999
 13. Черкес В.Л., и др. Забрюшинные внеорганные опухоли. М., медицина. 1976.
 14. Шабод ЛР М., Эволюция концепций бластомогенеза. М., 1979.
 15. Шипиллов В. И., Рак мочевого пузыря. Медицина, 1983.
 16. Ярмоненко с.П., Конопляников А.Г., Вайнсон А.А. Клиническая радибиология. М., Медицина, 1992, с. 316
 17. Bodmer W., Zaridze D. G., Cancer Prevention in Europe Proceedings of international Meeting. Moscow, 2-4 September. 1991.
 18. Rhoda H. Cobin –David King Sirota. Malignant Tumors of the Thyroid. New York, No 4, USA, 1992.
 19. Vincent T. Devita, Jr., Samuel Hellman., Steven A. Rosenberg. Cancer. Principles and Practice of Oncology, 1986; 1997. 2002.
 20. WHO. Manual on the Prevention and Control of Common Cancers. WHO Regional Publications, Western Pacific Series, №20. 1998.
 21. Клиническая рентгенорадиология. Под ред. Зедгенизде Г. А., М., Медицина. 1985, т. 5.
 22. Кныш В. И., Бондарь Г. В., Алиев Б. Н., Барсуков Ю. А., Комбинированное и комплексное лечение рака прямой кишки. М., Медицина, 1990.
 23. Комбинированное и комплексное лечение больных со злокачественными опухолями. Руководство под ред. Чиссова В. И., М., Медицина. 1989
 24. Краевский Н. А., И др. Патологоанатомическая диагностика опухолей человека. М., Медицина. 1992
 25. Общая онкология. Руководство для врачей. Под ред. Напалкова Н. И., Ленинград, Медицина, 1989.
 26. Огнерубов Н. А. Летягин В. П., Поддубная И. В., Неоадьювантная химиолучевая терапия в комплексном лечении местнораспространенного рак молочной железы. Издательство Воронежского Университета. 1993
 27. Справочника по онкологии. Под ред. Трапезников Н.Н., Поддубной И. В., Москва, 1996
 28. Селезнева Н.Д., Железнов Б. И., Доброкачественные опухоли яичников. М., Медицина, 1982.
 29. Трапезников М. Ф. Молько А.В., Матеев Б.П., Справочник по онкоурологии. Киев, Здоровье, 1989.
 30. Одонтуяа Д., Оргил Б. Хөнгөвчлөх тусламж үйлчилгээ. УБ. 2003
 31. Одонтуяа Д. Хөнгөвчлөх эмчилгээ суурь сургалтын гарын авлага. УБ. 2002
 32. Переводчиковой Н.И. "Противопуховая химиотерапия". Москва 2003

33. Машковский М.Д. "Лекарственные средства" /том1,2/ Москва 2001
34. Handbook of chemotherapy 1995
35. Martin D. Abeleff , James O. Armitage , Allen S. Lighter , John E .Neiderhaber 'Clinical Oncology ' New york , Edenburgh , London , Melbaurne , Tokyo . 1995
36. Самбуупүрэв Д. "Умайн хүзүү , үтрээний хавдар ба хавдар төст эмгэгийн эсийн онош зүй " УБ хот 2001 он
37. Самбуупүрэв Д. " Эмгэг эс судлалын ба эдийн химийн будгийн аргууд" УБ 1999 он
38. Самбуупүрэв Д. Монголд анх оношлогдсон ховор хавдар ба хавдар төст өвчнүүд "
39. Самбуупүрэв Д. Монголд зонхилон тохиолддог хорт хавдрын эрт үеийн онош зүй . УБ, 2002
40. Галцог Л., Самбуупүрэв Д. Ерөнхий эмгэг судлалын түүвэр лекц УБ 1999 он х78-99
41. Краевский Н.А, Смольяников А.В, Саркисов Д.С. Паталоганатомическая диагностика опухолей человека. Руководство для врачей. Том 2 Москва Медицина 1993
42. WHO Regional publications , Manual on the Prevention and Control et Common Cancers
43. Нийгмийн эрүүл мэндийн талаар төрөөс баримтлах бодлого / тогтоол , тушаал , хөтөлбөрийн эмхэтгэл /
44. Эрүүл мэндийн тухай хууль
45. Эмийн тухай хууль
46. Иргэний эрүүл мэндийн даатгалын хууль

Вэб сайт:

1. Эрүүл мэндийн яам www.moh.mn
2. ХСҮТ www.cancer-center.gov.mn
3. ДЭМБ www.who.com
4. ЭМГ www.doh.mn